

**КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕФЕКТІВ МОВЛЕННЯ
(на матеріалі іспаномовних текстів)**

У статті розглядаються частотність відображення дефектів мовлення в іспаномовних текстах та причини, що визначають цю частотність.

Ключові слова: дефект мовлення, дислалія, акцент, діалектне мовлення.

The article highlights frequency of speech defects representation in Spanish texts and the causes of such frequency.

Key words: speech defect, dyslalia, accent, dialectal speech.

Література є одним із видів мистецтва, а отже, їй властиве художнє узагальнення. Під терміном "узагальнення" я розумію уникання фотографічно-монолітного зображення дійсності та змалювання реальності дозволеною і загальноприйнятною технікою – частими чи рідкими, крупними чи дрібними штрихами. Штрихи ці дають змогу згладжувати другорядні, на погляд автора, деталі або ж чіткіше вимальовувати ті риси, події чи явища, що вимагають підвищеної уваги з точки зору творця. Майже в кожній літературі ми зауважуємо художнє узагальнення, яке відмовляється зображати дефекти мовлення персонажів. З іншого боку, уникання зображати дефекти мовлення можна обґрунтувати тематично-ідейним навантаженням літературного твору, коли вимова персонажів – це лише деталі, які невиправдано привертають увагу реципієнта і заважають розкриттю важливої теми. Так, на дефективне мовлення персонажів ми натрапляємо лише в гумористичних та сатиричних жанрах, де зображення фонетичних особливостей мовлення героїв не суперечить проблематиці твору.

Кожен автор керується певними прагматичними намірами, тому першочерговим його завданням є передбачити сприйняття його творіння реципієнтом. Пересічна людина в дефективності мовлення іншого переважно вбачає ознаки його неповноцінності, недорозвиненості. Оскільки більшість дефектів мовлення порушують фонетичну мовленнєву норму, то вони нерідко асоціюються з браком у людини освіти, виховання чи здоров'я. Так само дефектна вимова є символом занедбаності, неблагополуччя за своєю етимологією: вважається, що погано говорять люди, яким змалку бракувало уваги дорослих та спілкування з останніми, які ще дітьми через байдужість батьків не одержали належної допомоги педагога чи лікаря-логопеда, яким через недбалість старших дісталися за давніми проблемами з фонетичним апаратом, як спадок важкого дитинства.

Так, у просторі позитивного мислення та креативного оптимізму для автора існує певне табу на зображення дефектів мовлення, адже вони є своєрідними "вадами". Позбавлені свого відображення в літературі, дефекти мовлення автоматично уникають уваги значної частини лінгвістів. З іншого боку, дефективність мовлення – явище поширене і загальновідоме; майже кожен, хто мав змогу його чути та інтерпретувати, зауважив, що воно не створює серйозних проблем для комунікації.

Якщо неправильну вимову дітей коригує педагог, вимовою іноземців займається практична фонетика, то дослідження дефектів мовлення з патологічною етіологією, належить дефектології. Подібні проблеми покликані розв'язати педагогіка та методика, що засвідчує приклад відомого педагога Л. С. Виготського, котрий присвятив дефектології

окремий том своїх досліджень. Вченому властиві практичний конструктивний підхід і науковий оптимізм: він убачав компенсаторні закономірності в розвитку психіки особистості, а тому дефекти вважав радше особливостями, аніж вадами: "Як дитина на кожній сходинці свого розвитку в кожній його фазі є якісно відмінною самобутністю, специфічною структурою організму й особистості, так і дефективна дитина є якісно відмінним своєрідним типом розвитку" (тут і далі переклад наш. – О. Сайфутдінова) [2, с. 7]. Проблеми порушення вимови та письма (вони пов'язані фізіологічно, адже мовлення і письмо залежать від тих самих функцій головного мозку), які спричинені віковими особливостями розвитку мовлення, розв'язує логопедія, "наука про порушення мовлення, про методи попередження, виявлення й усунення цих порушень засобами спеціального навчання та виховання" (тут і далі переклад наш. – О. Сайфутдінова) [8]. У спеціалізованій літературі досліджуване нами порушення вимови має назву "дислалія" [9]. Дефекти мовлення у світлі комунікативної лінгвістики можна вважати комунікативною девіацією [1, с. 234], з позиції фонетики чи орфографії дефект мовлення є порушенням мовленнєвої норми [6, с. 58], [7, с. 184]. Відображення дислалії в текстах належить до компетенції лінгвістики тексту, комунікативної лінгвістики та теорії літератури [5, с. 128-130]. Дослідження мовної гри дає змогу вивчати відображення дефектів мовлення за допомогою засобів мови [4, с. 65 – 104].

Мета статті – з'ясувати, які саме дефекти мовлення відображають іспаномовні тексти. Стаття має наступні завдання: встановити прагматичне навантаження тих чи інших видів дефектів мовлення в тексті, визначити частотність зображення різних видів дислалії та знайти причини відповідних частотностей.

В іспаномовних текстах мені траплялося відображення таких дефектів мовлення, як гаркавість, шепелявість, затинання та нечіткість мовлення.

Гаркавість і шепелявість можна простежити в мовленні головного героя новели "Андалузьке диво або Маноліто Гаскес, севільянець" ("El asombro de los andaluces, o Manolito Gázquez, el sevillano") (1847) Серафіна Естебаньєса Кальдерона, іспанського костюмбриста. Дон Маноліто згідно з перекладом З. Плавскіна, вимовляє *d* замість *p*, а також *s* замість *z* [3] (*ceceo andaluz* – особливість андалузької вимови). Так, герой вимовляє: "Don Manolito no quiso bailad aquella noche, pedo las señodas me dogadon [...]" [15, с. 4] замість: "Don Manolito no quiso bailar aquella noche, pero las señoras me rogaron [...]". Цікаво, що шепелявості дона Маноліто не передали ані автор, ані перекладач. Прагматико-стилістична роль зображеної автором вимови персонажа – зосередженість на колоритності андалузця.

Інший приклад гаркавості маємо в комічному монолозі, і він пародіює рекламу парфумів, озвучену на французький лад: "Cagolina Heguega" [13] замість загальновіданого іспанського "Carolina Herrera". Стилістична функція гаркавості полягає в тому, що претензія реклами на французький акцент призводить до випадкової парафонії (близькозвучності) з неприпустимим для вживання словом, і саме в такий спосіб автор досягає комічного ефекту.

Шепелявість в іспаномовних текстах представлена як *сесео* (*zeceo*) – діалектний акцент іспанської мови:

- *Mamá, mamá, que me voy de caza.*
- *Llévate a los perros.*
- *No, que me voy pa' ziempre.* [10]

Шепелявість у цьому прикладі спрямована на комічне: з її допомогою реалізується омофонія: "*casa – caza*" ("дім – полювання"):

- *Мамо, я йду з дому.* (Звучить і написано, як на полювання)
- *Вигуляй собак.*

- *Hí, я йду назавжди.* (Написано відповідно до вимови з акцентом)

Комічний ефект проявляється тоді, коли читач бачить написання *ziempre* замість *siempre*, ця орфографія свідчить про особливість вимови (акцент) персонажа і розкриває зміст анекдоту.

Затинання іспаномовні відображають переважно в анекдотах про людей, що мають такий дефект вимови:

- *Dis dis di di dis cul cu cul pe, donn ddee queda el coco coleggio pppapa ra tar tartamudos?*

- *Hombre!!! para que quiere ir al colegio, si tartamudea muy bien!!!!* [12]

Також зображення затинання в деяких анекдотах слугує ресурсом для розвитку омофонії, за допомогою якої ми одержуємо комічне. У наступному анекдоті продовжене в останній репліці речення дає змогу віднайти первинний задум мовця, який висловлюється з труднощами і зі значними паузами:

- *¿Por qué estás depre primo?*

- *Es que-que...yo-yo te-te-nía... ¡¡¡un perro que ha-ha-ce cua-cuacua!!!*

- *¡¡¡Pero los perros ladran! No hacen cua, cua, así hacen los patos!!!*

- *Ha-ha-ce cua-cua-tro días que me-me lo ro-robaron* [14].

В іспаномовних текстах відображено також явище нечіткості мовлення. Це ілюструють переважно анекдоти про кубинців, які "ковтають" звуки, дозволяючи собі звуковий еліпсис [5, с. 127]:

- *¿quién e´ ese hombre godito, de barba blanca, gafas, y vetido de rojoooo? [...]*

- *Papá Noé. [...]*

- *Papá no e´, mamá tampoco, ento quien e´?* [11]

Звуковий еліпсис дає люфт для уяви. Дефективна вимова в цьому анекдоті породжує двозначність: "Papá no e´" звучить і як "Papá Noel" ("Дід Мороз"), і як "Papá no es" ("Це не тато").

Отже, окрім гаркавлення, шепелявості (сесео) і затинання іспаномовні тексти можуть відображати також нечіткість мовлення (звуковий еліпсис).

Гаркавлення зображується в текстах найрідше: всі відомі приклади гаркавлення прагнуть передати французький акцент. Зображене за допомогою засобів мови гаркавлення сприяє реалізації прийому омофонії або парафонії.

Шепелявість відображається у тексті частіше, ніж гаркавлення. Шепелявість асоціюється з андалузьким сесео, а її застосування здатне запускати прийом парафонії.

Затинання – дефект мовлення, що зображується найчастіше. Воно або є лише предметом сміху в анекдотах, або ж підключає механізм омофонії.

Нечіткість мовлення (звуковий еліпсис) відображається в текстах не часто, проте вона є гнучким ресурсом для активізації парафонії або омофонії, оскільки звуковий еліпсис створює структуру, яка дає автору змогу "довести" до потрібного йому звучання певні слова, їхні частини або й цілі синтагми.

Те, що з-поміж усіх видів дислалії затинання фіксується на письмі найчастіше, а передавати її мовним засобами – найлегше, дає підстави вважати, що література уникає зображення дефектів вимови саме через його складність. Слід зазначити, що на відображення дефектів мовлення персонажів чи інших особливостей вимови в літературі наважувалися лише класики національних літератур: І. Я. Франко "Грицева шкільна наука", М. В. Гоголь "Мертві душі", П. О. Куліш "Чорна рада", М. В. Льоса "Щенята" (М. V. Llosa "Los cachorros").

Сучасне різноманіття авторів в іспаномовному та світовому літературному просторах унеможливорює безперешкодне знайомство зі стилем чи школою кожного письменника. Завданням нинішньої іспаністики зокрема та лінгвістики загалом є віднайти

наїефективніші способи зображення дефектів мовлення в літературі і "навчити" цим прийомам сучасну літературну практику. Так, до подальших наукових пошуків слід залучити літературознавство зі стилістичним аналізом текстів: перевірку літературної класики на предмет відображення в ній дефектів мовлення. Для іспаністики ефективним буде діахронічний підхід до вивчення літературних творів від Золотого Століття до літератури сучасності. Для загальної лінгвістики плідними будуть пошук відображених дефектів мовлення в одних національних літературах і спроби поширення їх в інших національних літературах: донесення їх до мовної свідомості реципієнтів шляхом якісного перекладу.

Спостереження за відображеними дефектами мовлення свідчать про те, що вони присутні насамперед у театральних жанрах, гумористичних діалогах та монологів, сценаріях телепередач, гумористичних кінострічок та радіопередач. Саме в таких жанрах простежується нова перцептивна концепція сучасного суспільства: дефект мовлення – це не вада, а відмінна риса героя, ознака його неповторності. Проникнення людини з дислаліями в загальнолітературний або загальнокультурний процес свідчить про прихід якісно нового етапу гуманістичної свідомості. На телеекрані та на радіо люди з дефектами мовлення з'являються вже не як карикатурні персонажі, а як самодостатні реалістичні герої. Цей ідеологічний поступ мас-медійної культури покликаний сприяти зрушенням на соціо-психологічному рівні: особи з дефектами мовлення, бачачи на екрані подібних собі, які символізують якщо не еталон, то принаймні норму, відчуватимуть себе психологічно комфортно в щоденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика : спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці / Флорій Сергійович Бацевич // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 29–37.
2. Выготский Л. С. Собрание починений : В 6-ти т. [под. ред. Т. А. Власовой] / Лев Семенович Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 5. – 368 с.
3. Испанская новела XIX века [пер. с исп., сост. предисл., справки об авторах Плавскина З.]. – Л.: Художественная литература, 1988. – 543 с.
4. Молодоженя О. Ю. Генетичні і стратегічні типи мовної гри (на матеріалі іспаномовного художнього і мас-медійного дискурсів) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.05 / Молодоженя Олена Юрїївна. – Київ, 2012. – 219 с.
5. Москвин В. П. Выразительные средства современной русской речи : терминологический словарь-справочник / Владимир Павлович Москвин. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
6. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: Навч. посібн. / Зоряна Омелянівна Мацюк, Ніна Іванівна Станкевич. – К.: Каравела, 2005. – 352 с.
7. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. / Любов Іванівна Мацько, Лариса Вікторівна Кравець. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – 360 с.
8. Основы логопедии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pedlib.ru/Books/1/0125/1_0125-4.shtml
9. Сучасні класифікації мовленнєвих порушень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/18060203/psihologiya>
10. Chistes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.materialesdelengua.org/LENGUA/lexico/humor/chiste.htm>
11. Chistes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.lecturasparacompartir.com/chistes/chistesdecubanos.html>

12. Chistes de tartamudos. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.chistescalientes.com
13. La Navidad. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://perso.wanadoo.es/prunieto/Club.htm>
14. Pepito. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: - <http://www.1000chistes.com/chistes/tartamudos>
15. Serafín Estabanez Calderón. El asombro de los andaluces o Manolito Gazquez, el sevillano. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.biblioteca.com.ar>